

Forfatter: Ingemann, B. S.

Titel: Valdemar Seier

Citation: Ingemann, B. S.: "Valdemar Seier", i Ingemann, B. S.: *Valdemar Seier*, udg. af Marita Akhøj Nielsen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1987, s. 508. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ingemann02-shoot-idm140036555315328.pdf> (tilgået 07. maj 2024)

Anvendt udgave: Valdemar Seier

Ingemann og kilderne til *Valdemar Seier*

Til *Valdemar Seier* har Ingemann benyttet et større antal kilder, hvoraf de fleste dog kun har afgivet stof til enkelte af romanens kulturhistoriske oplysninger. De vigtigste kilder fremhæver Ingemann selv i fortalen til *Prinds Otto* (s. 533 noten): »dog Hvitfeldt og Suhm og de af disse Historikere anførte Krøniker og diplomatiske Mindesmærker [dvs. dokumenter] have tilligemed de historiske Folkesange været mine vigtigste Kilder«.

Der er ingen tvivl om, at P.F. Suhm: *Historie af Danmark IX, 1202-1241* (1808), har været Ingemanns allervigtigste kilde; han følger Suhm mht. de historiske begivenheder og detailoplysninger, ofte overtager han ligefrem formuleringer, især fra Suhms gengivelse af dokumenter og anekdotiske optrin. Naturligvis er udformningen af de enkelte situationer dog digterens egen. Nogle få oplysninger har han hentet fra første bind af Huitfeldt: *Danmarckis Rigis Krønike* (21650); hvor Suhm og Huitfeldt afviger fra hinanden, stoler Ingemann næsten altid på Suhm. Folkeviserne har han benyttet i den samtidige udgave, Abrahamson, Nyerup og Rahbek: *Udvalgte Danske Viser fra Middelalderen* (1812-1814), og herfra får han en del personers karakter, nogle navne og en mængde detaljer, som han bruger til at skabe stemning og tidskolorit. Hans tillid til visernes historiske pålidelighed er noget større end samtidens, som det klart fremgår, når han citerer viserne som belæg; han lader endog romanens personer digte flere af dem.

Skønt Ingemann ganske tydeligt føler sig forpligtet af sine kilder, følger han dem ikke slavisk. Mange afvigelser skyldes selvsagt, at han skal have en roman ud af de historiske kendsgerninger, han må altså gøre fortiden levende og anskuelig. Derfor forenkler han i mange tilfælde det historiske forløb, f. eks. forbigår han det meget skiftende og indviklede forhold mellem de missionerende parter i Estland: Sværdridderne, de tyske bispesæder og den danske kirke og konge. Han simplificerer sagen ved kun at omtale spændingerne mellem 509 danskerne og Den Tyske Orden (der først i 1230'erne begyndte sin mission i Estland).

Tilsvarende koncentrerer digteren sig om at beskrive forholdsvis få personer. F.eks. spiller bisp Peder Sunesøn i romanen en langt mere fremtrædende rolle end hos historikerne, idet han får tillagt, hvad forskellige mindre kendte personer af samme fornavn foretog sig -han optræder hos Ingemann sågar flere år efter sin død (i 1214, jf den fikse genoplivning af bispen s. 349 og 357). Omvendt er romanens Otto af Lüneborg aktiv før sin historiske fødsel (i 1204); for at skabe en hovedperson af ham må digteren endvidere lægge hans hovedinteresse i Danmark og ikke i Tyskland, hvor han fra ca. 1220 spillede en vis rolle som den eneste yngre welfer. Noget lignende gør sig gældende for Ingemanns Beengjerd. Det første møde mellem hende og kongen er frit opfundet, men ideen til dette møde kan dog stamme fra visen om dronning Dagmars død, hvor Dagmar advarer Valdemar mod Beengjerd. Næsten helt uden hold i vor historiske viden er en del af romanens personer, f.eks. Helene. Om hende nævner Suhm kun hendes byrd, hendes ægteskab, hendes død i Sverige og -som det mest interessante - hendes moderskab til hertug Knud. Ved at tolke havfruen i visen Dronning Dagmar spaaes af en Havfrue som identisk med Helene har Ingemann fået yderligere en smule stof til personen fra sine kilder.

Ingemanns personcentrering ytrer sig ikke alene som en samling af få personer, men nok så væsentligt som en tendens til at se historiens forløb som et resultat af store personligheders indsats. Både Huitfeldt og Suhm er langt mere opmærksomme på økonomiske og politiske forhold end Ingemann. For digterens kilder er det f.eks. udelukkende politiske overvejelser, der bestemmer Valdemars forhold til de tyske tronstridigheder, men romanen lægger hovedvægten på rent personlige forhold (se f.eks. s. 275). Tilsvarende omtaler Ingemann da nok den økonomiske og sociale baggrund for hadet mod Beengjerd, men ikke særlig udførligt, for egentlig tillægger han hendes stolte opførsel større betydning (s. 399-402). Denne fremhævelse af den store personlighed på bekostning af den bredere sammenhæng er ikke kun bestemt af romanens krav om anskuelighed, men afspejler også den romantiske genidyrkelse. Steffens har i begyndelsen af sin syvende forelæsning (*Indledning til filosofiske Forelæsninger*, 1803) givet et rids af geniets vældige indflydelse på historiens løb, og i Grundtvigs 510 krønikeskrivning (bl.a. *Udsigt over Verdens-Krøniken*, 1817) fremtræder den store personlighed som en afgørende faktor i den historiske udvikling. At samtiden så dette historiesyn bekræftet af Napoleons skæbne (som Grundtvig f.eks. i *Europa, Frankrig og Napoleon*, 1815), kan ikke undre; sandsynligvis har den franske kejsers historie heller ikke været helt uden betydning for Ingemanns tilrettelæggelse af Valdemars liv.

Ingemann følger nemlig ikke ganske sine kilders skildring af Valdemars kongegerning. Han bryder undertiden kronologien og fortier vigtige begivenheder i kongens senere år, fordi de ikke passer ind i romanens grundlæggende struktur: Valdemars stadigt stigende verdslige lykke og magt vendes til usselhed og kummer ved tre på hinanden følgende katastrofer: Beengjerd's død, forræderiet på Lyø og nederlaget ved Bornhøved. Romanens afsluttende forsoning skyldes, at ydmygelsen åbner for ydmygheden, og at erobreren afløses af lands-faderen, så Valdemar Sejr i åndelig og egentlig forstand kommer til at fortjene sit tilnavn. For at det skema kan passe, må Ingemann flytte alle de oplysninger, hans kilder giver om Valdemars

tidligere lovarbejde, hen til hans senere år, og hans magtfulde udenrigspolitik efter Bornhøved må ganske forbigås.

Ingemanns kristne grundholdning viser sig ikke kun i arrangementet af Valdemars skæbne, men også i tolkningen af flere enkeltbegivenheder, hvor både Huitfeldt og Suhm giver en rationel forklaring. Som eksempel kan tjene Valdemars tog til Livland i 1205, hvis årsag iflg. Suhm er kongens ønske om en udvidelse af sit herredømme, »og her gav den christne Troes Udbredelse en ønskelig Lei-lighed og Paaskud«, som Suhm tørt konstaterer (s. 74). Ingemann giver ganske andre og frommere grunde. Nok nævner han ved siden af kristendommens også kronens ære, men det væsentligste er dog, at korstoget bliver en bod for kongens syndige kærlighed til Beengjerd (s. 182). Det er tilsvarende et genkommende træk i romanen, at det er den guddommelige styrelse, der afgør de forskellige slag (se f.eks. slagene ved Lydanisse og Bornhøved, s. 368-370 og s. 477f.). Ganske vist refereres mirakelberetningerne også troligt af Suhm - der i det hele taget refererer rub og stub - men med en klar markering af distance, mest prægnant formuleret s. 546: »Guds Domme ere os ube-kientde, og vi bør ei dømmе om dem«.

I forbindelse med Ingemanns religiøse tolkning står endnu en type 511 afvigelser fra kilderne. Mens Suhm har en vis forståelse for normernes tidsbestemthed, overfører Ingemann sin samtids strenge seksualmoral til middelalderen. Valdemars to uægte sønner, hertug Knud og grev Nicolaus, bliver i romanen til hhv. Esbern Snares søn og kongens halvbror (dette sidste måske hjulpet af Huitfeldts forvirrende fremstilling s. 183f.). Skildringen af det afgørende møde mellem Carl og Rigmor er ligeledes renset for ethvert spor af den frivolitet, som præger Ingemanns kilde, folkevisen Hr. Carl og Jomfru Rigmor. Visens centrale scene er den pikante, at Rigmor og den forklædte Carl i sengen fører en lang samtale, der til dels ordret er identisk med den, Hagbarth og Signe fører i den tilsvarende situation. Det er altså i visen mere end i romanen, man skal finde baggrunden for den ofte omtalte parallel mellem de to elskende par.

En sidste drejning i forhold til kilderne må nævnes som interessant for vurderingen af Ingemanns formål med *Valdemar Seier*. I forbindelse med kongens tilfangetagelse og fangenskab fremgår det både hos Suhm og Huitfeldt, at ikke alle danske var lige ivrige efter at befri kongen. Suhm formoder endog, at nogle af Valdemars egne mænd var medskyldige i forræderiet på Lyø. En sådan splittelse af nationen ville ødelægge Ingemanns billede af skæbnefællesskabet mellem folket og kongen; i folkevisen om kong Valdemars fængsel, som digteren da også citerer, har han fundet belæg for hele folkets frivillige indsats for at befri kongen - ganske vist et totalt utroværdigt belæg, som det også fremgår af viseudgivernes datering af denne vise til det 16. årh. eller senere.

Efter denne gennemgang af Ingemanns brug af kilderne må det være på sin plads at give digteren selv ordet, for han har flere steder udtalt sig om sin nationalhistoriske digtnings forhold til det historiske. I et brev til Grundtvig fra november 1824, som rummer en længere udredning om arbejdet med *Valdemar Seier*, skriver han: »Men *det* er imidlertid Alvor: at jeg ikke agter at gjøre Sandhed til Løgn eller Løgn til Sandhed« (Svend Grundtvig: *Grundtvig og Ingemann*, 1882, s. 44). Fortalen til *Prinds Otto* tager tilsvarende afstand fra den praksis at »ombytte den factiske Sandhed med den æsthetiske« (s. 532). Hvor vidt denne bundethed til det historiske strækker sig, fremgår lidt senere i fortalen: »For den frie Tildigtning af Omstændigheder, Situationer og episodiske Opfindelser bør Digteren for Historikerens 512 Tiltale fri at være, da Ingen er berettiget til at betragte nogen historisk Roman som en historisk Lærebog« (s. 533). Klarest formulerer Ingemann egentlig forholdet mellem fakta og fiktion i sit *Tilbageblik*: »Jeg vidste *hvad* her var skeet i de store Valdemarers Dage; nu saae jeg ogsaa - hvad Krøniken fortaug - *hvorledes* det med sine indre Motiver under særegne Situationer og Omstændigheder udsprang af alle de adspredte, historiske Træk« (s. 45).

Man kan jo nok være lidt skeptisk over for Ingemanns forsikringer om hans respekt for de historiske kendsgerninger efter påvisningen af hans kildebrug. Imidlertid har han nok selv været i god tro. Han vurderede ligesom andre romantikere digteren meget højt, fordi digteren i sin inspiration kan skue den indre sandhed, der er skjult for almindeligejordbundne sjæle. Og det har formentlig været ham en garanti for, at sandheden var det, han så for sig, og ikke det, en rationelt arbejdende historiker med møje og flid havde gransket sig frem til.

At den historiske nøjagtighed ikke havde Ingemanns store interesse, illustreres i øvrigt ganske pudsigt af flere af hans tekstrettelser, f.eks. de to sammenhængende ændringer s. 12 og s. 26. Deres baggrund er, at borgerkrigen mellem Svend, Knud og Valdemar sluttede i 1157; ikke desto mindre lod Ingemann oprindeligt den lille Carl af Rise, som i 1204 er ti år, være en søn af en af dem, der faldt i borgerkrigen. I rettelseslisten til 1. udgave bliver »Søn« rettet til »Sønnesøn« (s. 12), ligesom »Fader« til »Bedstefader« (s. 26).